

PRAKTIČNI PRIRUČNIK

ZA VRŠNJAČKE RADIONICE

O DJEČIJIM PRAVIMA

SADRŽAJ PRIRUČNIKA

1	UVOD	
	Dobrodošli u program vršnjačke edukacije o pravima djeteta	3
2	LEGENDA POJMOVA	
	Legenda pojmova	4
	ŠTA TI NUDI OVAJ PRIRUČNIK	
3	Vaša uloga	5
	Šta ćete raditi	6
	Zašto je ovo važno	6
	Kako koristiti ovaj priručnik	7
4	OSNOVE PRAVA DJETETA	
	Šta su prava djeteta	8
	Tematske oblasti prava djeteta	12
?	DA LI STE ZNALI	
	Da li ste znali	15
	Tvoja prava i tvoje odgovornosti	16
	VJEŠTINE VRŠNJAČKOG EDUKATORA	
5	Facilitacija-vođenje aktivnosti	18
	Aktivno slušanje	20
	Uključivost i poštovanje različitosti	21
	Rješavanje Izazovnih situacija	22
	Povezivanje teme s pravima djeteta	23
6	SIGURNOST NA PRVOM MJESTU	
	Etički principi	24
	Pravila sigurnog prostora	25
	Ako se učesnik uznemiri	26
	Ako učesnik otkrije zabinjavajuću situaciju	26
	Zabilježi osnovne činjenice	27
	Odmah prijavi prema putu prijave	27
	Informisati učesnika/cu radionice o narednim koracima	27
7	KATALOG RADIONICA	
	Katalog radionica	28
	Radionica 1: Naša prava, naša odgovornost	31
	Radionica 2: Svi različiti, svi jednaki	35
	Radionica 3: Tvoj glas je važan	42
	Radionica 4: Sigurni online	46
	Radionica 5: Naša zajednican, naša prava	50
8	VAŽNI KONTAKTI	
	Važni kontakti	54
9	LITERATURA	
	Literatura	55

1. UVOD

1.1. Dobrodošli u program vršnjačke edukacije o pravima djeteta

Pred vama se nalazi priručnik koji je namijenjen učenicima srednjih škola u Bosni i Hercegovini koji žele da se upoznaju sa dječijim pravima i da aktivno rade na njihovoj promociji i zaštiti u svojim školama i zajednicama. Svako društvo bi mladim članovima trebalo da obezbijedi siguran prostor i mogućnosti kroz koje mogu učiti o svojim pravima, zastupati ih i koristiti ih za unapređenje vlastitog položaja i položaja svojih vršnjaka.

Ovaj priručnik nastao je zahvaljujući partnerskoj saradnji UNICEF-a i Mreže savjeta/vijeća učenika u Bosni i Hercegovini. Zajedničkim radom i posvećenošću osigurano je da srednjoškolci dobiju kvalitetan alat koji će im pomoći da bolje razumiju dječija prava, razvijaju svoje vještine i aktivno učestvuju u stvaranju sigurnijeg i pravednijeg okruženja u svojim školama i zajednicama.

Osmišljen je kao podrška učenicima da kroz vršnjačku edukaciju razvijaju razumijevanje dječijih prava, ali i vještine koje će im pomoći da ih promovišu i žive u svojoj svakodnevici. On vas osnažuje da prepoznate važnost svojih glasova i da pokažete da su mladi dio rješenja problema, te da su značajan resurs koji treba razvijati i podržavati.

Kroz rad sa vršnjacima i učestvovanje u aktivnostima predviđenim ovim priručnikom možete da steknete nova znanja o pravima djece, da učite kako ih primijeniti u praksi i da gradite partnerske odnose sa nastavnicima, roditeljima i institucijama u zajednici.

Priručnik pruža osnovne informacije o dječijim pravima i vršnjačkoj edukaciji te kroz radionice, igre i praktične vježbe nudi katalog interaktivnih aktivnosti o nediskriminaciji, učešću, digitalnim pravima, sigurnosti, povezanosti škole sa zajednicom i zajedničkom planiranju akcija, s ciljem osnaživanja učenika da budu nosioci pozitivnih promjena. Ovaj priručnik vas vodi kroz taj proces i nudi vam praktične alate i metode kojima možete unaprijediti život u školi i zajednici.

Za dodatne informacije o vještinama potrebnim za rad u vijećima učenika, kao i za savjete kako voditi radionicu preporučujemo da koristite i priručnik "Lider u školi – lider u budućnosti", jer ovaj priručnik predstavlja njegov prateći i dopunski dio.

2. LEGENDA POJMOVA

Lista ključnih pojmova koji se nalaze u priručniku

KPD- Konvencija o pravima djeteta

LP- Lokalni parter

UN- Ujedinjene nacije

mreSVUBIH- Mreža savjeta/vijeća učenika u Bosni i Hercegovini

SitAn- Situaciona analiza o stanju djece i adoloescenata u BiH

OECD-Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

SDG- Ciljevi održivog razvoja

HBŽ- Kanton 10(Hercegbosanska županija)

Ks- Kanton Sarajevo

ZDK- Zeničko-dobojski kanton

SBK- Srednjobosanski kanton

BPK- Bosansko-podrinjski kanton

USK- Unsko-sanski kanton

TK- Tuzlanski kanton

HNK- Hercegovačko-neretvanski kanton

ZHŽ- Zapadnohercegovački kanton

PŽ- Posavski kanton/županija

3. ŠTA TI NUDI OVAJ PRIRUČNIK

Postali ste vršnjački edukator, mlada osoba koja koristi svoje znanje, energiju i ideje da pomogne vršnjacima da:

- upoznaju svoja prava,
- nauče kako da se zauzmu za sebe i druge,
- doprinesu da škola **i zajednica** budu sigurnija, pravednija i inkluzivnija mjesta za sve.

Prava djeteta nisu samo školska pravila, to su međunarodno priznata prava koja vrijede **svugdje**: kod kuće, u javnom prostoru, na internetu, u zdravstvu, sportu, kulturi i u svakoj situaciji gdje djeca i mladi učestvuju.

3.1. Vaša uloga

Kao vršnjački edukator, vi ste:

- Uzor-pokazujete kako se prava poštuju kroz vlastito ponašanje.
- Prenosilac znanja - prenosite informacije vršnjacima u školi i izvan nje.
- Pokretač promjena - potičete akcije koje poboljšavaju život mladih u zajednici.
- Most - povezujete svoje vršnjake s odraslim i institucijama koje im mogu pomoći.

3.2. Šta ćete raditi

Kroz ovaj program ćete:

1. Naučiti opravimadjeteta iz Konvencije o pravima djeteta (KPD) i zakona vaše zemlje.
2. Razviti vještine facilitacije i vođenja radionice.
3. Provoditi aktivnosti sa vršnjacima u školi, ali i poticati razgovore kod kuće, u sportskim klubovima, omladinskim centrima ili online zajednicama.
4. Planirati male akcione projekte koji mjenjaju stvari nabolje u školi ili zajednici.
5. Podijeliti rezultate sa svojim vršnjacima, nastavnicima, roditeljima i lokalnom zajednicom

3.3. Zašto je ovo važno

Prava djeteta tiču se:

1. **Sigurnosti** - zaštita od nasilja i zlostavljanja.
2. **Zdravlja** - pristup zdravstvenim uslugama i informacijama.
3. **Obrazovanja** - kvalitetno i inkluzivno obrazovanje.
4. **Učešća** - pravo da izrazite mišljenje i budete saslušani.
5. **Slobode** - sloboda izražavanja, okupljanja, pristupa informacijama.
6. **Digitalnog prostora** - zaštita privatnosti i sigurnosti online.
7. **Igre i odmora** - slobodno vrijeme, sport i kultura.

Vršnjački edukatori - šta dobijaju	Kolege u školama - šta dobijaju
Znanje o dječijim pravima – razumijevanje KPD-a i primjene u školi, zajednici i online.	Pristup pravima na razumljiv način – kroz blizak jezik i primjere.
Vještine facilitacije – vođenje radionica, postavljanje otvorenih pitanja, uključivanje svih glasova.	Siguran prostor za diskusiju – o diskriminaciji, učešću, sigurnosti online i zajedničkim problemima.
Praktične metode rada – planovi radionica, participativne igre, scenariji i alati za rad.	Praktične vještine – prepoznavanje kršenja prava i koraci za djelovanje.
Prilagodba sadržaja – smjernice za rad s različitim uzrastima, grupama i kontekstima.	Inspiraciju za akciju – ideje i motivacija za inicijative i projekte.
Vještine liderstva i javnog nastupa – motivisanje vršnjaka i organizacija aktivnosti.	Povezivanje sa zajednicom – upoznavanje resursa i ljudi koji mogu pomoći.
Alati za praćenje uticaja – jednostavne metode evaluacije i „what next“ koraci.	Model vršnjačkog učenja – gledanje vršnjaka kao facilitatora, što povećava angažman.

3.4. Kako koristiti ovaj priručnik

Ovaj priručnik osmišljen je tako da vam bude praktičan vodič u svakodnevnom radu sa vršnjacima. Možete ga koristiti na različite načine, u zavisnosti od svojih potreba i iskustva. Najbolje je da ga čitate dio po dio i da odmah pokušavate primijeniti ono što ste naučili u svojoj školi ili zajednici.

Prvi dio priručnika daje vam osnovne informacije o dječijim pravima i vršnjačkoj edukaciji. Preporučujemo da se detaljno upoznate sa ovim poglavljima jer predstavljaju temelj za sve aktivnosti koje ćete kasnije realizovati.

Drugi dio priručnika donosi katalog radionica. Svaka radionica sadrži jasne ciljeve, opis aktivnosti, predložene metode i materijale. Prilikom vođenja radionice možete se oslanjati na uputstva iz priručnika, ali ih istovremeno prilagoditi potrebama svoje grupe i kontekstu u kojem radite.

Priručnik se može koristiti i kao inspiracija za pokretanje akcija u školi i zajednici. Ideje iz radionica i zadataka mogu se razviti u šire projekte ili inicijative koje uključuju i nastavnike, roditelje, lokalne organizacije i institucije. Na taj način dječija prava postaju živa i vidljiva u vašoj sredini.

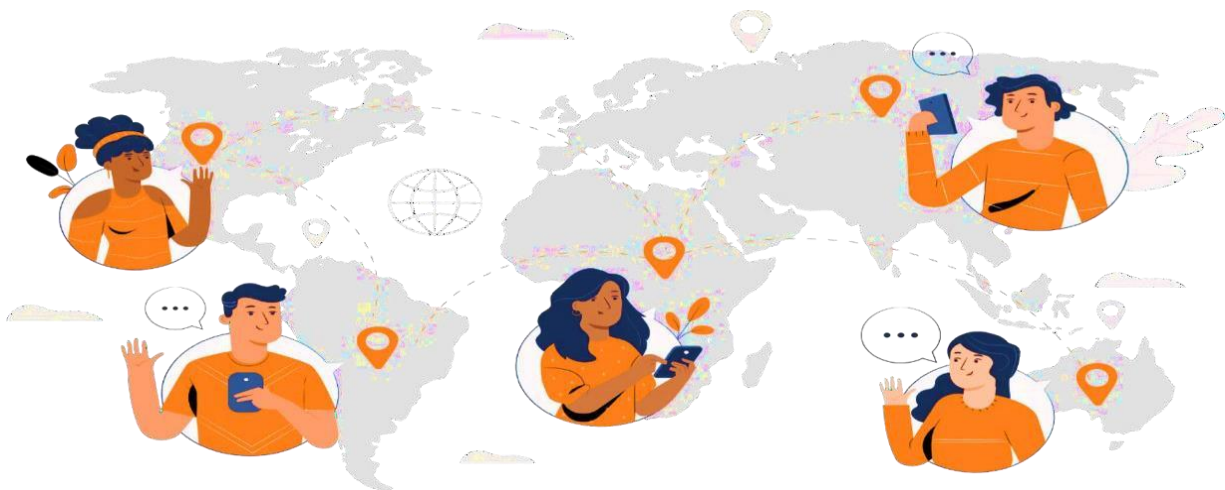
4. OSNOVE PRAVA DJETETA

4.1. Šta su prava djeteta?

Prava djeteta su sva prava koja svaka osoba mlađa od 18 godina ima, bez obzira na:

- spol ili rod,
- jezik ili vjeru,
- kulturu ili porijeklo,
- mjesto gdje živi,
- zdravstveno stanje ili sposobnosti.

Dječija prava su zagantovana Konvencijom o pravima djeteta (KPD) – međunarodnim sporazumom koji su skoro sve zemlje svijeta potpisale, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Svaka država koja je potpisala KPD ima obavezu osigurati dječija prava, štiti ih i unaprijediti. Razlog tome jeste što dječija prava nisu nagrade za dobro ponašanje, nego garancija da svako dijete može učiti, razvijati se i živjeti u sigurnosti, dobrom zdravlju i s dostojanstvom.

Konvencija o pravima djeteta sadrži četiri glavna principa koja se primjenjuju na sva prava zagantovana Konvencijom. Za svako dijete, ova četiri principa predstavljaju temelj sigurnosti i poštovanja, a to su: nediskriminacija, najbolji interes djeteta, pravo na život, opstanak i razvoj, te pravo da budu saslušana.

4.1.1. Nediskriminacija (Član 2.)

Sva djeca imaju jednaka prava – niko ne smije biti isključen ili tretiran lošije zbog svojih osobina ili uvjerenja. Države imaju obavezu da preduzmu sve korake da osiguraju zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije.

Primjer:

Učenica osnovne škole, djevojčica sa neverbalnim autizmom, nije mogla dobiti potrebnu specijalizovanu pomoć u školi. Zbog toga, nije mogla da se obrazuje na isti način kao ostala djeca bez invaliditeta. Školski sistem nije obezbijedio odgovarajuće resurse i podršku koja bi ovoj djevojčici omogućila ravnopravan pristup obrazovanju. Ova situacija je dovela do toga da su djeca sa invaliditetom, poput nje, bila diskriminisana, jer nisu imala jednake šanse da završe školu. Zbog očite diskriminacije, pokrenut je postupak na Evropskom sudu za ljudska prava, gdje je utvrđeno da je došlo do povrede prava ove djevojčice, jer joj nije bilo omogućeno da se obrazuje na ravnopravan način kao njeni vršnjaci.

Iz navedenog primjera možemo zaključiti da je nediskriminacija princip na kojem se temelji svako dječije pravo, pa tako i pravo obrazovanja. U ovom slučaju država je trebala, odnosno treba, da preduzme sve korake kako bi obezbijedila svakom djetetu ravnopravan pristup obrazovanju bez diskriminacije, ali i u svakoj drugoj sferi društvenog života neophodnog za zdrav i kvalitetan razvoj.

4.1.2. Najbolji interes djeteta (Član 3.)

Sve odluke koje se tiču djece moraju se donositi na način da se osigura najbolji interes djeteta. To znači da će svako ko donosi odluku, a koja se na bilo koji način odnosi i na dijete, odluku donositi tako što će interes djeteta staviti na prvo mjesto.

Primjer:

Ena, trinaestogodišnja djevojčica, živi sa roditeljima koji nisu u mogućnosti naći posao, te imaju znatne psihičke poteškoće. Zbog navedenih problema, nisu u mogućnosti brinuti se adekvatno o Eni i osigurati joj minimalne uslove za kvalitetan život. Ena je više puta izostajala iz škole, propuštala obroke, te druženja sa vršnjacima. S obzirom da su njeni roditelji bili privremeno nesposobni da se brinu o njoj, socijalna služba je odlučila da Enu smjeste u hraniteljsku porodicu. Ena je dobila priliku da se oporavi i razvija u zdravom okruženju.

Iz primjera možemo vidjeti da je Ena, umjesto institucionalnog zbrinjavanja, smještena u hraniteljsku porodicu jer je socijalna služba procijenila da je to najbolji interes djeteta u konkretnom slučaju. Veoma je važno da prilikom odlučivanja o djetetu bez roditeljskog staranja nadležni organi uvažavaju najbolji interes djeteta, te da rade na razvoju alternativnih oblika zbrinjavanja u porodici poput hraniteljstva. Ipak, iako je usvajanjem Mape puta za deinstitucionalizaciju djece ostvaren određen napredak, razvoj ovakvih alternativnih oblika je i dalje nedovoljan što povećava vjerovatnoću razdvajanja porodica i nepotrebne institucionalizacije.

4.1.3. Pravo na život, opstanak i razvoj (Član 6.)

Djeca imaju pravo da žive, da im se omogući zdrav rast, obrazovanje i podrška da razviju svoje potencijale.

Primjer:

Sara je majka novorođenog dječaka Amara. S obzirom da vakcine igraju ključnu ulogu u čuvanju djece od teških bolesti, ali i na njihov razvoj, država je uvela nove vakcine za zaštitu djece od brojnih bolesti. Sara je odlučila odvesti Amara na vakcinaciju, te na taj način iskoristiti pravo koje njoj kao roditelju i Amaru kao djetetu pripada.

Svaka država koja je potpisnica KPD, pa tako i Bosna i Hercegovina, dužna je da omogući pravo na život, opstanak i razvoj djeteta. Jedan od takvih načina jeste omogućavanje nesmetanog vakcinisana djece tokom njihovog uzrasta, ali i na brojne druge načine poput omogućavanja besplatne zdravstvene njege na drugim poljima, besplatnog obrazovanja, uvođenja zakonodavnih mjera protiv nasilja i slično.

4.1.1. Pravo da budu saslušana (Član 12.)

Primjer:

U srednjoj školi se planira organizacija jednodnevnog izleta. Nastavno vijeće prije donošenja odluke će tražiti mišljenje o mogućem mjestu izleta od Vijeća učenika škole. Vijeće učenika će dati mišljenje koje će Nastavno vijeće ozbiljno razmotriti i uzeti u obzir prilikom donošenja odluke. Na taj način je srednja škola ispoštovala pravo djece-učenika da budu saslušana i da se njihovo mišljenje i stav uzmu u obzir.

Djeca imaju pravo da kažu svoje mišljenje o svim stvarima koje ih se tiču, a odrasli moraju to mišljenje ozbiljno razmotriti. To znači da prilikom donošenja odluka koje se tiču djeteta u školi, porodici i zajednici i dugim okruženjima.

4.2. Tematske oblasti prava djeteta

Iako je Konvencija o pravima djeteta je izuzetno detaljan dokument, on se može grupisati u nekoliko glavnih oblasti koje nam omogućavaju lakše razumijevanje Konvencije i njenu primjenu. Oblasti koje Konvencija sadrži su sljedeće:

1. Prava na zaštitu

Djeca imaju pravo da budu zaštićena od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja, bez obzira da li se to dešava kod kuće, u školi, na internetu ili na ulici. Država i odrasli imaju obavezu da spriječe nasilje i pomognu svakom djetetu koje je ugroženo. (čl. 19, čl. 32.-36.)

Primjer:

U školi su drugi učenici primijetili da njihov kolega često zadirkuje druge učenike. Nastavnici su to saznali, te spriječili buduće zadirkivanje i zaštitili učenike. Učenici koji su bili zadirkivani, sada se osjećaju zaštićeno i sigurno. Ovaj primjer pokazuje da, ako vas neko maltretira, bilo u školi, na ulici ili na internetu, imate pravo na zaštitu i pomoć, i da niste sami.

2. Prava na razvoj

Svako dijete ima pravo da uči, da razvija svoje talente i da se igra. To uključuje pristup obrazovanju, sportu, umjetnosti i kulturnim aktivnostima, koje su važne za rast i razvoj.(čl. 28., 29. i 31.).

Primjer:

Grad je odlučio da u jednoj zajednici pored škole sagradi igralište za djecu koje će se koristiti i u školske svrhe, ali i kao mogućnost da djeca nakon i prije škole uživaju u sportskim aktivnostima i dječjim igrama. Dakle, imate pravo da idete u školu, ali i da se bavite sportom, glumom ili muzikom.

3. Prava na učešće

Oblast pravo na učešće obuhvata pravo da izražavate mišljenje, da budete informisani i da učestvujete u odlukama (čl. 12.–15.). Na osnovu ovog prava, djeca mogu učestvovati u vijeću učenika, omladinskim organizacijama ili javnim raspravama.

Primjer:

Svake godine u maju, srednje škole prave školski časopis u kojem pišu šta su sve radili tokom godine – kao što su sportske aktivnosti, kulturne priredbe i druge aktivnosti vezane za dječija prava. Časopis se dijeli svim učenicima, tako da svi mogu vidjeti šta se dešava u njihovoj školi i kako mogu i sami učestvovati. Na taj način djeci se omogućava njihovo pravo da budu informisana.

Veoma je važno da država ima kvalitetne platforme na kojima djeca mogu ostvariti svoje pravo na učešće. Kao važne platforme i mogućnosti.

Mehanizmi za ostvarivanje prava učešća:

- Vijeća/Savjeti učenika - Utemeljeni zakonima o mladima FBiH i RS, ključni za donošenje odluka unutar srednjih škola.
- Digitalna platforma U-report - Utemeljena od strane UNICEF-a, osmišljena za osnaživanje mladih i jačanje njihovog učešća u društvenim pitanjima.
- Nevladine organizacije (NVO) - Zagarantovano osnivanje prema zakonu o nevladinim udruženjima u BiH, namjenjene za slobodno udruživanje građanja radi ostvarenja društveno korisnih ciljeva.

4. Prava na osnovne uslove života

Oblast pravo na osnovne uslove života obuhvataju pravo na hranu, vodu, zdravstvenu zaštitu, stanovanje (čl. 24.-27.).

Primjer:

Marko ima astmu i ponekad mu je teško disati, naročito kada se vrijeme naglo promijeni. Njegovi roditelji redovno ga vode na kontrole kod pedijatra, gdje dobija lijekove i savjete kako da se brine o svom zdravlju. Zahvaljujući dostupnoj zdravstvenoj zaštiti, Marko može pohađati školu, igrati se s prijateljima i baviti sportom bez straha da će ostati bez potrebne medicinske pomoći. Ovaj primjer pokazuje da zdravstvena zaštita djeci ne znači samo liječenje bolesti, već i pravovremene preglede, prevenciju i podršku u svakodnevnom životu.

5. Digitalna prava (posebno relevantna danas)

Unutar oblasti digitalnih prava, koja su posebno relevantna danas, ubrajamo pravo na sigurnost i privatnost online (povezano sa čl. 16. i 17.).

Primjer:

Ariana je napravila novi profil na društvenoj mreži. Nekoliko dana poslije nepoznati korisnik joj se javio i zatražio njene lične podatke. Ariana je njegov profil odmah prijavila, te je njegov profil uklonjen isti dan. Ovaj primjer pokazuje da djeca imaju pravo na sigurnost na internetu, te da zaštita njihove privatnosti bude na visokom nivou.

Prava djeteta vrijede svugdje

Dječija prava nisu prostorno ograničena. Ona važe uvijek i svugdje, te ne prestaju kada izađeš iz škole. Dječija prava važe:

- Kod kuće - imaš pravo na ljubav, negu i da tvoj glas bude važan.
- U zajednici - imaš pravo na slobodu okupljanja, na siguran javni prostor, na pristup kulturnim i sportskim aktivnostima.
- Online - imaš pravo na zaštitu i tačne informacije, ali i odgovornost da poštuješ
- U zdravstvu – imaš pravo na zdravstvenu zaštitu, bez diskriminacije.

DA LI STE ZNALI?

Istraživanje o alternativnom zbrinjavanju ukazuju na to da je alternativno zbrinjavanje često odgovor na siromaštvo, a ne intervencija posljednjeg izbora za djecu bez porodičnog staranja

Zakonodavnim okvirom u BiH predviđene su novčane kazne u iznosu od 100 do 2.000 KM za roditelje koji ne vakcinišu svoju djecu. Međutim, ove mjere ne doprinose pridržavanju zakonskih odredbi jer ne otklanjaju temeljne uzroke nepovjerenja u vakcine.

Zastupljenost žena u politici i dalje je niska. Bosna i Hercegovina se nalazi na 121. mjestu među više od 188 zemalja po udjelu žena u parlamentu.

Djeca ulaze u sistem alternativnog zbrinjavanja prvenstveno zbog siromaštva i gubljenja poslovne sposobnosti roditelja, a ne zbog statusa siročadi.

Mentalno zdravlje i dalje predstavlja značajan problem kome se ne posvećuje dovoljna pažnja, pa se mladi suočavaju sa stigmatizacijom, ograničenom dostupnošću usluga i nedostatkom specijalističke zaštite.

Tvoja prava i tvoje odgovornosti

Pravo na nediskriminaciju – niko me ne smije isključiti ili lošije tretirati zbog mog spola, jezika, vjere, izgleda, porijekla ili mišljenja.

Poštujem različitost – ne vrijeđam i ne isključujem druge.

Primjer iz života

Ako neko u razredu govori drugim jezikom kod kuće, trudim se da ga uključim u razgovor, umjesto da ga zadirkujem.

Pravo da budem saslušan/a – mogu izraziti svoje mišljenje o svim stvarima koje me se tiču.

Slušam druge – dajem im prostor da se izraze.

Primjer iz života

Na sastanku vijeća učenika ne prekidam druge, čak i kad se ne slažem.

Pravo na sigurnost – zaštita od nasilja i opasnih situacija.

Ne nanosim štetu – ne učestvujem u nasilju, ne širim uvrede.

Primjer iz života

Ako vidim vršnjačko nasilje, ne snimam ga za društvene mreže – prijavljujem odraslama.

Pravo na obrazovanje – pristup kvalitetnom učenju bez diskriminacije.

Poštujem nastavu – učestvujem, ne ometam druge.

Primjer iz života

Tokom časa ne ometam predavača nego postavljam pitanja koja pomažu učenju odraslama.

5. VJEŠTINE VRŠNJAČKOG EDUKATORA

Vršnjačka edukacija se smatra jednom od najefektivnijih i najvažnijih metoda obrazovanja mladih. Ona se zasniva na ideji da mladi najlakše uče jedni od drugih, jer dijele slična interesovanja, iskustva i jezik. Kada informacije dolaze od vršnjaka, lakše se prihvataju, a mladi se češće obraćaju vršnjacima za podršku nego odraslima.

Vršnjački edukatori su učenici koji prolaze posebne obuke kako bi stekli znanja i vještine za rad sa svojim vršnjacima. Oni uče tehnike komunikacije, facilitacije i motivacije, a cilj im je da na prijateljski način prenesu znanje i podstaknu druge da prepoznaju i koriste svoja prava – u školi, kod kuće, u zajednici i online.

Biti vršnjački edukator znači biti vođa, slušač i pokretač promjena. Oni su poveznica između mladih i odraslih (pedagoga, razrednika, socijalnog radnika). Vršnjački edukator je, u slučaju srednjih škola, učenik/ica koji posjeduje vještine neophodne za planiranje i izvođenje vršnjačke edukacije u srednjim školama. Treniran/a je da primjenjuje pedagoške principe u radu s vršnjacima i posjeduje kompleksne informacije i tehnike ključne za edukaciju vršnjaka, koristeći prijateljski pristup i vještine vršnjačke edukacije.

1. Facilitacija – vođenje aktivnosti

Zašto je važno: Uloga facilitatora je da pomaže grupi u pronalasku odgovora na pitanja i uspješnom odgovoru na zadatke. Kroz facilitaciju se gradi povjerenje i potiče razmjena mišljenja. Facilitator ne treba da nameće svoj stav, već da podržava grupu u kreiranju vlastitih zaključaka.

Povezano pravo: Član 12 KPD – Pravo djeteta da bude saslušano. Facilitacija je alat kojim se ovo pravo pretvara u praksu - djeca ne samo da imaju pravo da izraze svoje mišljenje, već i da se to mišljenje uzme u obzir u skladu sa uzrastom i zrelošću djeteta.

Kako to raditi:

- Postavljati otvorena pitanja (“Šta mislite o...?”). Otvorena pitanja potiču razmišljanje, razmjenu iskustava i aktivno učešće. Umjesto da se traži kratak odgovor „da/ne“, facilitator postavlja pitanja tipa „Šta mislite o...?“,
- „Kako bismo mogli...?“, „Zašto je to važno?“. Takva pitanja otvaraju prostor za dijalog, produbljuju razumijevanje i daju učesnicima osjećaj da se njihov glas zaista čuje.
- Uključiti i tihe članove grupe. Jedan od osnovnih zadataka facilitatora jeste da osigura da svako u grupi ima priliku da doprinese. To znači aktivno pozivati tiše članove da podijele mišljenje, a ujedno usmjeravati one koji dominiraju razgovorom kako bi se zadržala ravnoteža. Različiti glasovi donose bogatije ideje i čine grupu povezanijom.
- Upravljanje vremenom, prati ritam rada grupe, održavaj fokus učesnika, ali ostavi prostor za pitanja. Facilitator je odgovoran da aktivnosti teku u skladu s planom i da se ciljevi postignu unutar predviđenog vremena. To ne znači samo pratiti sat, već i znati prepoznati kada je diskusija dovoljno produktivna da se može zaokružiti ili kada je potrebno ubrzati tempo. Dobro upravljanje vremenom održava energiju grupe i stvara osjećaj strukturiranosti tokom održavanja treninga.

Mini-aktivnost: „Tihi krug“ svi stoje u krugu i dijele misao ili osjećaj bez prekidanja. Aktivnost razvija kulturu slušanja i daje prostor onima koji se teže uključuju u diskusiju. U ovoj aktivnosti svi učesnici stoje u krugu i jedan po jedan dijele svoju misao ili osjećaj, dok ostali slušaju bez prekidanja i komentarisanja.

Šta predstavlja “tihi krug”:

- Simbol zajedništva i jednakosti – svi imaju jednaku priliku da budu viđeni i saslušani.
- Razvijanje vještine aktivnog slušanja, jer učesnici uče da budu prisutni bez potrebe da odmah odgovore ili kontriraju.
- Siguran prostor u kojem se poštuje tišina i individualno izražavanje.

Koji je rezultat?

- Povećava se osjećaj pripadnosti i povjerenja u grupi.
- Smanjuje se dominacija pojedinaca, a čuju se glasovi onih koji se inače povlače.
- Grupa dobija širu sliku misli, osjećanja i perspektiva koje postoje među članovima.
- Aktivnost pomaže facilitatoru da osjeti “temperaturu grupe” i prepozna teme ili osjećaje koji mogu biti važni za dalji rad.

2. Aktivno slušanje

Zašto je važno: Kada aktivno slušamo, obraćamo punu pažnju na sagovornika, ne samo na riječi koje izgovara, već na njegove osjećaje i potrebe. Aktivnim slušanjem se šalje poruka punog poštovanja i razumijevanja prema onome što osoba izgovara, to stvara povjerenje i otvara prostor za iskren dijalog. Tokom aktivnog slušanja stavljamo po strani sve spoljašnje i unutrašnje ometajuće faktore kako bismo se u potpunosti posvetili sagovorniku i otvorili prostor za razumjevanje i pažnju koja nam je neophodna.

Povezano pravo: Član 13 KPD – Sloboda izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu da dijete traži, prima i daje informacije i ideje, usmeno ili pismeno, u štampi, kroz umjetnost ili koristeći neki drugi medij. Aktivno slušanje je način da se ovo pravo u praksi osjeti jer osigurava da izražavanje nije jednosmjerno, već da vodi do dijaloga i međusobnog razumijevanja.

Kako to raditi:

- Pogledom i govorom tijela pokazati slušanje. Preporučljivo je sjediti blizu sagovornika, biti okrenut licem prema njemu, održavati kontakt očima, povremeno klimati glavom, blago nagnjati tijelo prema naprijed, što daje utisak zainteresovanosti i prisutnosti tokom razgovora.
- Ponoviti ključne riječi koje je neko rekao. Jasna komunikacija povremeno zahtijeva provjeru razumijevanja onoga o čemu sagovornik priča. Na ovaj način potvrđuješ da si razumio/la poruku, dok istovremeno ostavljaš prostor da sagovornik pojasni ono što je rekao.
- Ne prekidati govornika. To je odlika strpljenja i poštovanja, saslušaj sagovornika do kraja, pa onda ponudi svoj komentar, odgovor ili pitanje.

Mini-aktivnost: U parovima, jedna osoba priča jednu minutu na neku temu, druga samo sluša bez prekidanja, a zatim prepriča šta je čula, dok prva osoba potvrđuje ili dopunjava. Aktivnost pokazuje koliko pamtimo (ili propuštamo) dok slušamo sagovornika, a istovremeno vježbamo vještinu slušanja.

3. Uključivost i poštovanje različitosti

Zašto je važno: Svako dijete treba imati jednaku priliku da uči i izrazi svoje mišljenje. Poštovanje različitosti obogaćuje zajedničko učenje, jer se različita iskustva i perspektive pretvaraju u izvor znanja i novih ideja. Kada grupa poštuje uključivost, stvara se sigurna sredina i osjećaj pripadnosti, razvija empatiju i međusobno razumijevanje, a to vodi boljoj saradnji i timskom duhu.

Povezano pravo: Član 2 KPD – Nediskriminacija. Prema ovom članu, svako dijete ima ista prava bez obzira na rasu, boju, spol, jezik, religiju, političko ili drugo mišljenje, nacionalno, etničko ili društveno porijeklo, imovinsko stanje, onesposobljenje, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju.

Kako to raditi

- Koristiti jezik koji je neutralan i inkluzivan. To znači da se pri razgovoru ne koriste riječi koje mogu uvrijediti ili isključiti nekoga, ne prave šale na račun nečijih osobina, izgleda ili porijekla, birati riječi koje su razumljive svima.
- Prilagoditi aktivnosti kako bi svi mogli učestvovati. Analizirati grupu i osigurati da svi mogu učestvovati bez obzira na svoje sposobnosti ili jezičke barijere.
- Provjeravati da li primjeri uključuju različite grupe. Uključiti raznolike priče, iskustva i modele, tako da se svako može prepoznati.

Mini-aktivnost: Kružna ideja” – svako u krugu predlaže jedno poboljšanje (npr. “dati više vremena za razmišljanje”, “koristiti više vizuelnih materijala”...) da se svi osjećaju uključenima. Zabilježiti ideje i kasnije prepusti grupi da ih zajednički razmatraju. Aktivnosti će dati priliku da se svačiji glas čuje i da grupa prepozna pravo značenje uključenosti i poštovanja različitosti.

Učesnici stoje ili sjede u krugu i redom predlažu po jednu ideju za poboljšanje određenog procesa, metode ili iskustva (npr. „Dati više vremena za razmišljanje“, „koristiti više vizuelnih materijala“). Pravilo je da svako ima prostor da kaže barem jednu ideju bez prekidanja odnosno poštivanja govornika.

Šta predstavlja “kružna ideja”:

- Princip jednakog učešća – svi imaju glas i svi doprinosi se jednako vrednuju.
- Fokus na konstruktivno promišljanje i rješenja umjesto kritike.
- Jačanje osjećaja zajedničkog vlasništva nad procesom ili ishodom.

Koji je rezultat?

- Nastaje lista konkretnih i korisnih prijedloga za unapređenje rada grupe ili edukacije.
- Aktivnost povećava motivaciju i osjećaj uključenosti jer učesnici vide da se njihove ideje čuju i uvažavaju.
- Grupa razvija kulturu saradnje i zajedničkog napredovanja.

4. Rješavanje izazovnih situacija

Zašto je važno: Pomaže da grupa ostane sigurna i fokusirana. U svakoj grupi se mogu pojaviti nesuglasice, teške teme ili ponašanja koja remete dobru atmosferu rada. Ako se takve situacije ne rješavaju na adekvatan način, može doći do smanjenog osjećaja sigurnosti i povjerenja. Važno je da facilitator mirno i pravedno vodi kroz takve trenutke, čime grupu vraća u pozitivno raspoloženje, a uz to bude primjer da se izazovi mogu rješavati na način koji jača povjerenje i saradnju.

Povezano pravo: Član 19 KPD – Zaštita od svih oblika nasilja. Primjenom prava da se dijete zaštiti od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povrede ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupka, zloupotrebe ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje dok je na brizi roditelja, zakonskih staratelja ili bilo koje druge osobe koja se brine o djetetu, se obezbjeđuje sigurno okruženje u kojem se niko ne osjeća ugroženo, ismijano ili isključeno.

Kako to raditi:

- Ako se grupa ne slaže, podsjetiti na pravila poštovanja i naglasiti da različita mišljenja nisu problem nego prilika za učenje. Postaviti pitanje “Kako možemo spojiti ove ideje?” umjesto da se grupa fokusira na sukob.
- Ako neko dominira, zahvaliti mu/joj i pozvati druge da se uključe. To se može uraditi obraćanjem grupi, npr. “Čuli smo njegovo/njeno mišljenje, hajde da sada čujemo i ostale.”
- Ako se pojavi osjetljiva tema, postupiti nježno i ponuditi razgovor nasamo. Facilitator vrši procjenu da li neka tema utiče na nekog učesnika/cu i ponudi razgovor nasamo u nadi da može pomoći ili uputiti učesnika/cu na koji način da se nosi sa temom ili ukoliko postoji neki problem na koji način da ga riješi.
- Ako dođe do svađe ili napete atmosfere, potrebno je zaustaviti razgovor ili aktivnost, napraviti kratku pauzu i sa učesnicima odraditi neku brzu igricu koja će popraviti raspoloženje. Svojim mirnim i staloženim ponašanjem i grupa će se lakše vratiti u ravnotežu.

Mini-aktivnost: “Šta bi ti uradio/la?” – napravi kratki scenariji izazova (npr. “Jedna osoba stalno upada u riječ drugima” i sl.) i pusti da učesnici u manjim grupama zajedno razmisle kako bi reagovali u tim situacijama. Na kraju zajednički mogu uporediti rješenja i razgovarati o tome koja rješenja najbolje pristaju očuvanju sigurnosti i poštovanja između učesnika. Grupa dolazi do više mogućih rješenja za izazovne situacije i jača se osjećaj spremnosti i samopouzdanja u suočavanju s realnim izazovima.

5. Povezivanje tema s pravima djeteta

Zašto je važno: Pokazuje da svaka situacija u životu ima vezu s pravima i odgovornostima. Kada učesnici prepoznaju vezu između aktivnosti i prava, tada uče da razumiju svoja prava i odgovornosti, kao i prava drugih. Djeca trebaju imati sigurno i poticajno okruženje za učenje i istraživanje, biti aktivno uključena u donošenje odluka koje ih se tiču, razumjeti ravnotežu prava i odgovornosti, te osjećati da je njihov glas cijenjen i uvažavan. Povezivanje tema s pravima djeteta omogućava da sve navedeno postane praksa u svakodnevnom životu.

Povezano pravo: Svi članci KPD-a mogu se primijeniti, ovisno o temi. Cilj je prepoznavanje kako se konkretna situacija odnosi na jedno ili više prava, i da uz ta ista prava dolaze i odgovornosti, kako prema sebi, tako i prema drugima.

Kako to raditi:

- Svaku aktivnost povezati s određenim člankom KPD-a. Kada facilitator vodi aktivnost, treba jasno istaknuti da se ta vježba odnosi na određeni član KPD-a.
- Pitati: “Koje pravo ovdje prepoznajemo?” i “Koja odgovornost ide uz to pravo?”. Na ovaj način se potiče kritičko razmišljanje i aktivno učešće.
- Koristiti primjere iz svakodnevnog života koje djeca poznaju, da li iz škole, sa igrališta ili iz nekih drugih grupnih aktivnosti.

Mini-aktivnost: “Pravo u priči” – pročitaj kratak opis situacije (npr. dijete želi govoriti, a ostali ga prekidaju) i neka grupa odredi koje se pravo tu pojavljuje i koja je odgovornost koju imaju ostali. Ova aktivnost potiče razvijanje sposobnosti prepoznavanja prava u stvarnom životu i povezivanja sa vlastitim ponašanjem.

6. SIGURNOST NA PRVOM MJESTU

Radionice i aktivnosti za djecu i mlade pružaju prostor za učenje, izražavanje i dijeljenje iskustava. Shodno tome, najvažnije je da prostor bude siguran, što ne znači samo fizičku zaštitu, već i emocionalnu i psihološku. Poštovanjem etičkih principa, pravila sigurnog prostora, te pravilnim reagovanjem u situacijama uznemirenosti ili zabrinjavajućih otkrića, edukatori osiguravaju da svaka radionica bude inkluzivna i usmjerena na dobrobit djece. Kada je sigurnost osigurana, učesnici razvijaju povjerenje jedni u druge, a grupa postaje mjesto otvorene komunikacije, saradnje i zajedničkog napretka.

1. Etički principi

Dobrobit djeteta na prvom mjestu – svaka odluka i aktivnost mora biti vođena time da zaštiti i podrži dijete. Facilitator stalno treba imati na umu da li je tema primjerena uzrastu i može li neko dijete temu doživjeti previše lično ili teško. Ako postoji rizik da neko dijete doživi nelagodu tokom aktivnosti, aktivnost se treba promijeniti ili zamijeniti nekom blažom verzijom.

Poštovanje dostojanstva i prava – učesnici odlučuju koliko žele podijeliti; facilitatori poštuju njihove granice, te nikada ne smiju forsirati učestvovanje, niti tražiti lične detalje. Ukoliko neko kaže da ne želi da učestvuje, to se poštuje bez dodatnih pitanja. Na ovaj način ostatak grupe uče da njihovo mišljenje i granice vrijede.

Do No Harm princip – “ne čini štetu” znači da sadržaj i metode ne smiju izazivati nelagodu, omalovažavanje, sram ili rizik po učesnika/icu. Izbjegavati postavljanje pitanja koja mogu potaknuti na traumatična iskustva, ne favorizirati učesnike, paziti da se niko od učesnika ne ismijava iz bilo kojeg razloga. Kako bi facilitator bio siguran da se ništa od navedenog ne desi, može sebi postaviti pitanje “Da li bih ovo želio/la da se desi meni?”, te ako je odgovor “ne” treba prilagoditi pristup.

2. Pravila sigurnog prostora

Sigurni prostor se ne podrazumijeva, već se gradi zajedno sa učesnicima. Pravila treba postaviti na početku svake radionice i zapisati na vidljivo mjesto. Facilitator može početi sa zapisivanjem nekoliko pravila, a učesnici mogu iznositi svoje prijedloge kako bi se pravilnik upotpunio. Pravila su odgovor na pitanje: “Šta vam je potrebno da se osjećate sigurno i poštovano?”:

1. **Slušamo bez prekidanja.**
2. **Ne ismijavamo i ne osuđujemo.**
3. **Pravilo 4 zida (ne dijelimo priče jedni drugih van grupe).**
4. **Svako ima pravo reći “pass” ako ne želi učestvovati.**
5. **Postoje granice povjerljivosti (Prijava opasnosti – hitna reakcija.)**
6. **Svi imaju glas (pazimo da svi imaju priliku da učestvuju).**
7. **Zajednička odgovornost (svi brinemo da pravila važe za svakoga u grupi).**
8. **Vrijeme i pažnja – poštujemo vrijeme drugih (ne kasnimo)**
9. **Pravo na grešku – naglasiti da je u redu pogriješiti i da uvijek učimo.**
10. **Pozitivna atmosfera – ohrabrujemo, podržavamo i slavimo trud, a ne samo rezultat.**

Ako neko prekrši pravilo, facilitator mirno podsjeti na dogovor i vraća pažnju na usvojeni pravilnik. Tako učesnici uče da sigurni prostor zaista ima primjenu i da se poštuje u svakom trenutku. Također najbolji način da se poštuju pravila jeste da grupa odredi neki vid “kazne” koju će učesnik dobiti ukoliko prekrši neko od pravila (“kazna” može biti u vidu pjevanja, plesanja i sl.).

3. Ako se učesnik uznemiri

Tokom radionice može se desiti da tema ili aktivnost izazovu jaku emociju koja negativno utiče na učesnika/cu ili čak cijelu grupu. U tom slučaju:

- **Zaustaviti aktivnost ili ponuditi kratku pauzu.** Ako primijetiš da se učesnik/ca osjeća loše (plač, vidna nervoza, povlačenje) zaustavi grupu u onome što radi tako što predložiš malu pauzu za odmor. Tako učesniku/ci daješ prostor, ali ga/je direktno ne izdvajaš ili izlažeš pred cijelom grupom.
- **Diskretno provjeriti želi li nastaviti ili se povući.** Bez privlačenja pažnje grupe, tiho i mirno pitaj učesnika/cu da li želi da nastavi ili kratko da se povuče iz aktivnosti. Bitno je da se stekne dojam da izbora i kontrole nad svojim učešćem.
- **Ponuditi opciju da razgovara nasamo s pedagogom, psihologom ili nastavnikom.** Učesnik/ca treba da osjeti da nije samo i da na raspolaganju ima odraslu osobu kojoj se može obratiti.

Svi učesnici imaju različite granice i osjetljivosti i facilitatori moraju to poštovati. Na pomenute načine učesnici osjećaju kontrolu, poštovanje i podršku, dok cijela grupa uči da su emocije prirodne i da se poštuju.

4. Ako učesnik otkrije zabrinjavajuću situaciju (disclosure)

Nemoj pokušavati sam/a rješavati situaciju. Kao vršnjački edukator, tvoja uloga je da pružiš podršku, ali i da preneseš informaciju odraslima u školi. Stručne osobe (pedagog, psiholog, razrednik, direktor) dalje preuzimaju odgovornost i kontaktiraju institucije ako je potrebno. Postupi prema sljedećim uputama:

Slušaj pažljivo. Pokaži da ti je stalo – klimni glavom, reci „Hvala ti što si ovo podijelio/la“. Tvoj cilj nije da rješavaš situaciju, nego da prijateljski saslušаш.

Ne prekidaj i ne postavljaš dodatna ispitivačka pitanja. Tvoja uloga nije da saznaš detalje, već da pokažeš razumijevanje i preneseš informaciju odraslima.

Održi smiren ton i otvoren stav tijela. Ako se iznenadiš ili reaguješ šokom, učesnik radionice može pomisliti da je uradio nešto loše. Radije reci: „Dobro je što si mi ovo rekao/la“.

Ne obećavaj potpunu tajnost. Reci: „Želim da budeš siguran/na, zato ću ovo podijeliti sa odraslom osobom u školi koja može pomoći.“

Pohvali hrabrost. Nije lako govoriti o teškim stvarima. Rečenica poput: „Hvala ti što si mi ovo rekao/la, znam da nije lako“ pomaže da se učesnik osjeti podržano.

5. Zabilježi osnovne činjenice (ako možeš).

Stručnjacima su potrebne jasne informacije za zaštitu djece. Uloga facilitatora nije istraživačka, već dokumentacijska.

- Ko, šta, gdje, kada (bez interpretacija ili detaljnih rekonstrukcija).
- Koristi one riječi koje je učesnik radionice zaista izrekao/la, bez parafraziranja i donošenja ličnih zaključaka.

6. Odmah prijavi prema putu prijave (referral pathway).

Edukator nije odgovoran za rješavanje slučajeva, nego za to da na vrijeme obavijesti odgovorne osobe u školi. Nakon toga škola preuzima obavezu da kontaktira nadležne institucije (centar za socijalni rad, policiju, zdravstvene ustanove). Kome se obratiti:

- Školskom pedagogu ili psihologu (ako postoji).
- Nastavniku zaduženom za zaštitu djece ili razredniku.
- Direktorici/direktoru škole – kao osobi nadležnoj za koordinaciju reakcije unutar škole

Škola i dalje postupa u skladu sa zakonom i, prema potrebi uključuje centar za socijalni rad, policiju, zdravstvene radnike ili specijalizovane organizacije.

7. Informisati učesnika radionice o narednim koracima.

Učesnici/e imaju pravo da znaju šta će se dešavati s informacijama koje su podijelili s vama. Ako ostanu bez objašnjenja, mogu se osjećati iznevjereno i uplašeno. Transparentnost u svakom koraku vraća sigurnost i održava povjerenje.

- Objasniti kome će se reći i zašto, te šta može očekivati dalje. Npr: “Razgovarat ću sa predagogom jer je njegov posao da ti pomogne i da osigura tvoju sigurnost.”, “Moguće je da dođe socijalni radnik, on najbolje zna kako da zaštititi djecu.”
- Naglasiti da dijeljenje informacije nije izdaja povjerenja, nego korak ka zaštiti i pomoći.
- Ne davati lažna obećanja i ne ulaziti u pretpostavke o ishodu. To može dovesti do nesporazuma i neželjenih situacija.

Bitno je da objasniš zašto moraš podijeliti informaciju i da naglasiš da to nije izdaja povjerenja nego korak bliže ka zaštiti. Ni u kom slučaju ne smiješ davati lažna obećanja ili ulaziti u pretpostavke, jer to može dovesti do nejasnoća.

Zapamti:

- Tvoja uloga je da **pokažeš brigu i podršku**, a ne da rješavaš problem.
- Nisi sam/a – odrasli u školi i stručne institucije su tu da zaštite tvoje vršnjake.
- Dijeljenje informacije nije izdaja povjerenja, nego korak ka sigurnosti i pomoći.

Ako primijetiš da se neko od učesnika/ca radionice ne osjeća dobro:

- Pokaži podršku i reci mu da nisi ravnodušan.
- Nemoj postavljati pitanja o detaljima problema.
- Obavijesti pedagoga, psihologa, razrednika ili drugu odraslu osobu u školi kojoj vjeruješ.

Tvoj zadatak nije da rješavaš problem, nego da pokažeš brigu i preneseš informaciju odraslima koji mogu pomoći.

7. KATALOG RADIONICA

Koraci i smjernice za facilitatora radionice:

Pred vama je katalog radionica koji će vam pomoći da bolje razumijete dječija prava i njihovu primjenu u svakodnevnom radu sa mladima. Molimo vas da se vodite ovim smjernicama kako bi radionice bile uspješno realizovane i kako bi učesnici imali siguran, inkluzivan i poticajan prostor za učenje i razmjenu. Voditelj radionice ima ključnu ulogu u osiguravanju da proces učenja bude **siguran, inkluzivan i motivirajući**. Njegova/njena uloga podrazumijeva:

- **Stvaranje sigurnog okruženja** – voditelj treba jasno naglasiti pravila poštovanja i slušanja, kako bi se svi učesnici osjećali slobodno govoriti.
- **Poticaj na učešće** – uključiti i one učesnike koji su povučeni ili manje sigurni u izražavanju mišljenja.
- **Vođenje diskusije** – usmjeravati razgovor, paziti da se ne ode predaleko od teme i osigurati da niko ne bude meta ismijavanja ili dodatne diskriminacije tokom radionice.

- **Povezivanje s pravima** – svaki zaključak povezati sa Konvencijom o pravima djeteta, naročito s člankom 2 (nediskriminacija) i člankom 12 (pravo da se bude saslušan)
- **Podsticanje akcije** – ohrabriti učesnike da osmisle i sprovedu makar jedan mali korak u svojoj školi ili online zajednici.
- **Refleksija** – pomoći učesnicima da razmisle o vlastitim stavovima, iskustvima i ponašanjima, te da izvuku pouke koje će primjeniti u svakodnevnom životu.

Priprema prije radionice

Facilitator treba da se upozna s ciljevima i metodama, pripremi potrebne materijale i provjeri prostoriju. Pravila ponašanja poput poštovanja i slušanja treba postaviti unaprijed.

Otvaranje radionice

Na početku se učesnici pozdravljaju, predstavljaju se ciljevi i zajednički dogovaraju pravila rada. Kratka energizer aktivnost pomaže da se grupa opusti i poveže. Voditi se smjernicama.

Tok radionice

Radionica se vodi prema planu, ali uz fleksibilnost. Facilitator podstiče sve učesnike, posebno tiše, i brine da diskusija ostane konstruktivna i bez diskriminacije. Zaključci se povezuju sa KPD, posebno s principima nediskriminacije i prava na izražavanje mišljenja.

Zaključivanje radionice

Učesnicima se daje prilika da podijele iskustva i naučeno. Ohrabruju se da osmisle mali korak koji mogu primijeniti u svojoj školi ili zajednici. Radionica završava refleksijom i zahvalom.

RADIONICE

I

Naša prava,
naša odgovornost

II

Svi različiti, svi jednaki

III

Tvoj glas je važan

IV

Sigurni online

V

Naša zajednica, naša prava

Radionica 1: Naša prava, naša odgovornost

Opis Radionice:

Ova radionica je osmišljena za srednjoškolce kako bi se na zabavan i interaktivan način upoznali sa svojim pravima iz Konvencije o pravima djeteta, ali i razumjeli da uz prava dolazi i odgovornost. Fokus je na četiri važna člana KPD-a.

Povezani članovi

Član 2 – Nediskriminacija: Svako dijete ima ista prava, bez obzira na pol, jezik, vjeru, porijeklo, invaliditet, društveni status ili bilo koju drugu okolnost.

Član 3 – Najbolji interes djeteta: U svim odlukama koje se tiču djeteta, treba se prvo uzeti u obzir ono što je najbolje za dijete – u porodici, školi, zajednici i na državnom nivou.

Član 6 – Pravo na život, opstanak i razvoj: Djeca imaju pravo da žive, rastu zdravo, obrazuju se i razvijaju svoje potencijale.

Član 12 – Pravo da dijete bude saslušano: Djeca imaju pravo da izraze svoje mišljenje o stvarima koje ih se tiču, a odrasli imaju obavezu da to mišljenje uzmu ozbiljno u obzir, u skladu sa uzrastom i zrelošću djeteta.

Radionica se zasniva na principu učenja kroz iskustvo: mladi neće samo slušati o pravima, nego će kroz igre, diskusije i kreativne zadatke sami otkrivati šta ta prava znače u njihovoj svakodnevici – u školi, online i u društvu. Upoznati učesnike/ce kroz prezentaciju o pomenutim pravima.

Zašto je važna ova radionica?

Mladi često znaju da “postoje neka prava”, ali ne znaju tačno koja su, kako se primjenjuju, niti da ih oni već sada mogu i trebaju koristiti. Također, važno je da shvate da odgovornost ide uz svako pravo, pravo na izražavanje znači i odgovornost da ne povrijedimo druge, pravo na zaštitu znači i odgovornost da prijavimo nasilje, pravo na jednakost znači i odgovornost da poštujemo različitosti.

- Šta će učesnici naučiti?
- Prepoznati i razumjeti četiri člana KPD-a i njihovu primjenu.
- Uočiti razlike između poštivanja i kršenja prava kroz primjere iz škole i života.
- Razviti empatiju i kritičko mišljenje kroz grupni rad i diskusiju.

Koraci za izvođenje radionice:

Uvodni pozdrav – Pozdraviti učesnike i zahvaliti na dolasku. Kreirati radnu atmosferu kako bi učesnici shvatili važnost ove radionice.

Predstavljanje radionice – Danas ćemo pričati o našim pravima i odgovornostima. Pojasniti učesnicima svrhu i obavezne korake u sklopu ove radionice. Upoznati ih o 4 principa na kojima se temelji KPD kroz prezentaciju.

Kontekst – Ova radionica je dio zajedničkog projekta mreSVUBiH-a, UNICEF-a i srednjoškolaca u cijeloj BiH koja ima za cilj promociju i predstavljanje dječijih prava.

Pravila rada – dogovoriti: poštovanje, slušamo jedni druge, svi imaju pravo na mišljenje, uspostaviti pravila grupe. (vidi str.22)

Ledolomac – Linija stavova (10 min)

U slučaju da držite radionicu sa učesnicima koji se ne poznaju, možete koristiti “Ledolomac” kako bi se učesnici bolje upoznali

Uputstvo:

Nacrtajte zamišljenu liniju u prostoriji – jedan kraj znači „u potpunosti se slažem“, a drugi kraj „uopće se ne slažem“.

Pročitaj nekoliko izjava, npr.:

„Sva djeca u školi imaju jednaka prava.“

„Učenici trebaju učestvovati u donošenju pravila škole.“

„Djeca mogu slobodno reći šta misle, bez straha.“

„Nasilje je ponekad opravdano.“

Nakon svake izjave pitaj nekoliko učesnika: „Zašto ste stali baš ovdje?“

Glavni dio radionice: grupni rad – Žive slike (10 min)

Facilitator kaže:

Sada ćete raditi u grupama. Svaka grupa dobija jedan član Konvencije. Vaš zadatak je da napravite kratku ‘živu sliku’, scenu iz škole gdje se to pravo poštuje ili krši. Ne morate govoriti, samo zamrznite prizor kao fotografiju, ili napravite mini skeč od 1 minute.

Uputstvo:

- Podijeli učesnike u 4 grupe.
- Dodijeli članke (2, 3, 6, 12).
- Daj im 7–8 minuta za pripremu.
- Nakon toga, svaka grupa prezentira svoju scenu.

Diskusija – Povezivanje scena sa pravima (10 min)

Facilitator pita učesnike nakon svake scene:

- „Šta smo vidjeli?“
- „Koji član KPD-a se ovdje prepoznaje?“
- „Kako se osjećaju učenici u ovoj situaciji?“
- „Šta se moglo uraditi drugačije?“

Savjet: Poveži svaku scenu direktno sa člankom koji se obrađuje.

Zaključak i refleksija (5 min)

Facilitator kaže:

“Danas smo naučili da svako dijete ima ista prava bez obzira na razlike (**član 2**), i da se u svim odlukama uvijek treba voditi onim što je najbolje za dijete (**član 3**). Djeca imaju pravo da rastu, obrazuju se i razvijaju svoje potencijale (**član 6**), te da slobodno izraze svoje mišljenje o stvarima koje ih se tiču (**član 12**). Uz ova prava dolazi i odgovornost – da poštujemo jedni druge, slušamo i uvažavamo tuđa mišljenja, te zajedno gradimo školu i zajednicu u kojima se svako dijete osjeća sigurno i ravnopravno.“

Zahvali se učesnicima i podsjeti: „Naša prava su i naša odgovornost, jer samo zajedno možemo stvoriti školu i društvo u kojoj se svi osjećaju sigurno i poštovano.“

Radionica 2: Svi različiti, svi jednaki

Zašto je važna ova radionica?

Radionica „**Svi različiti, svi jednaki**“ osmišljena je da pomogne djeci i mladima da bolje razumiju pojam **nediskriminacije** i važnost poštivanja različitosti. Mladi se svakodnevno suočavaju sa različitim oblicima diskriminacije – u školi, u društvu, u sportu, pa i na internetu. Ponekad ih ne prepoznaju ili nisu sigurni kako reagovati. Fokus je na dva važna člana KPD-a:

Član 2 – Nediskriminacija: Svako dijete ima ista prava, bez obzira na pol, jezik, vjeru, porijeklo, invaliditet, društveni status ili bilo koju drugu okolnost.

Član 12 – Pravo da dijete bude saslušano: Djeca imaju pravo da izraze svoje mišljenje o stvarima koje ih se tiču, a odrasli imaju obavezu da to mišljenje uzmu ozbiljno u obzir, u skladu sa uzrastom i zrelošću djeteta.

Opis radionice

Mladi se svakodnevno susreću sa različitim oblicima **diskriminacije** – u školi, sportu, porodici ili na internetu, ali je često ne prepoznaju ili ne znaju kako reagovati. Zato je važno da nauče šta znači **nediskriminacija** i da shvate da svako dijete ima ista prava, bez obzira na pol, vjeru, porijeklo ili bilo koju drugu razliku. Ova radionica pomaže učesnicima da razviju empatiju, da razumiju kako se neko osjeća kada je isključen ili nepravedno tretiran, te da preuzmu odgovornost – poštovati različitosti, uvažavati druge i reagovati kada primijete nepravdu.

Šta će učesnici naučiti?

- Razumjeti šta znači nediskriminacija i zašto svako dijete ima ista prava bez obzira na razlike.
- Prepoznati primjere diskriminacije u školi i zajednici i uočiti kako ona utiče na pojedince.
- Razviti osjećaj empatije i uvažavanja različitosti kroz praktične aktivnosti i diskusiju.
- Osmisliti male korake i akcije kojima mogu doprinositi jednakosti i boljem odnosu među vršnjacima u svojoj školi.

Koraci za izvođenje radionice:

Trajanje: 45 minuta

Ciljna grupa: srednjoškolci do 18 god

Uvod (korak po korak) - (5 min)

Uvodni pozdrav – Pozdraviti učesnike i zahvaliti im na dolasku. Stvoriti prijateljsku i sigurnu atmosferu kako bi se osjećali opušteno i spremno za rad.

Predstavljanje radionice – Objasniti da će današnja radionica biti posvećena temi jednakosti i poštovanja različitosti. Naglasiti da ćemo razgovarati o primjerima iz škole i svakodnevnog života, te kako da zajedno doprinesemo da se svi osjećaju prihvaćeno.

Kontekst – Istaknuti da se radionica realizuje u okviru zajedničkog projekta mreSVUBiH-a, UNICEF-a i srednjoškolaca širom BiH, s ciljem promocije dječijih prava, posebno principa nediskriminacije.

Pravila rada – Dogovoriti pravila koja će važiti tokom radionice: međusobno poštovanje, aktivno slušanje, svi imaju pravo na mišljenje, ne ismijavamo tuđa iskustva, radimo kao tim. (vidi str.22)

Popunjavanje uvodnog upitnika – Prije početka aktivnosti podijeliti učesnicima kratak uvodni upitnik kako bi se provjerilo njihovo trenutno razumijevanje tema o jednakosti i diskriminaciji.

Ledolomac (ICEBREAKER): (10 min)

U slučaju da držite radionicu sa učesnicima koji se ne poznaju, možete koristiti “Ledolomac” kako bi se učesnici bolje upoznali

Postavka: Stolica u krug; jedna stolica manje nego broj učesnika (ili bez stolica – linija na podu). Voditelj stoji u sredini.

Instrukcije (doslovna skripta):

„Sada ću izgovarati rečenice koje počinju sa ‘Svi koji...’. Ako vas se tiče izjava, promijenite mjesto sa nekim.“

Primjeri:

- „Svi koji vole muziku, zamijenite mjesta.“
- „Svi koji nose naočale...“
- „Svi koji prate neki sport...“
- „Svi koji vole matematiku...“
- Poenta: ubaci 1–2 neutralne razlike (npr. „Svi koji su ljevoruki...“).

Nakon 6–8 izjava, pitajte: „Šta ste primijetili? Više sličnosti ili razlika? Kako se osjećalo kretati se zajedno?“ (30–45 sek refleksije).

Savjeti:

- Drži izjave neutralnim i nenametljivim (izbjegavaj osjetljive teme identiteta na startu).
- Ako grupa statična, ubaci zabavnu izjavu („Svi koji znaju napraviti palačinke...“).

Glavni dio radionice: mini predavanje: (10-15 min)

Facilitator kaže:

Danas ćemo govoriti o nediskriminaciji, šta ona znači i zašto je važna. Naučit ćemo razliku između pojmova stereotip, predrasuda, diskriminacija i inkluzija, te ih povezati s Konvencijom o pravima djeteta.

Cilj:

Ujednačiti razumijevanje pojmova i povezati ih s čl. 2 i čl. 12 KPD-a.

Vizuelna pomoć:

Flipchart sa četiri ključne riječi i kratkom definicijom uz svaku.

Definicije (kratke i jasne):

Stereotip – generalizovana slika o grupi („Svi X su...“).

Predrasuda – pozitivan ili negativan stav bez provjere činjenica.

Diskriminacija – kada nekoga tretiramo lošije zbog osobine (porijeklo, izgled, invaliditet...).

Inkluzija – aktivno uključivanje i uklanjanje prepreka.

Tekst koji facilitator naglašava:

Diskriminacija znači da osoba zbog neke svoje osobine nema jednake šanse ili je lošije tretirana. Konvencija u članu 2 kaže da svako dijete ima ista prava, bez obzira na porijeklo, jezik, vjeru, spol, mišljenje, invaliditet i druge razlike. Član 12 kaže da svako dijete ima pravo da ga se čuje. Danas ćemo učiti kako to izgleda u praksi i šta mi možemo uraditi.

Mini-aktivnost (2-3 min): MIT ili ČINJENICA

Facilitator piše 3 tvrdnje na tablu i pita učesnike da glasaju dizanjem ruke:

- „Šala može biti diskriminacija“ → ČINJENICA
- „Diskriminacija se dešava i online.“ → ČINJENICA
- „Ako šutiš kad vidiš nepravdu, to može ohrabriti diskriminaciju.“ → ČINJENICA

Rad u grupama: (10 min)

Cilj: primijeniti pojmove na stvarne situacije; vježbati prepoznavanje i reagovanje.

Formiranje grupa : 3–5 osoba po grupi. Ako je potrebno, prebroj i rasporedi.

Podjela materijala: daj svakoj grupi 1 karticu sa situacijom, A4 papir, flomastere, 4–6 ceduljica.

Zadatak (napiši na flipchart i pročitaj):

Je li ovo diskriminacija? Zašto/zašto ne?

Kako se osoba/osobe vjerovatno osjećaju?

Koji znakovi pokazuju da je ovo nefer?

Šta biste VI uradili (kao svjedok/inja, kao vršnjak/inja, kao nastavnik/ca.)

Radni šablon za plakat grupe:

Naslov situacije

Da/Ne (diskriminacija?) + kratko objašnjenje

Emocije (3 riječi)

2–3 prijedloga reakcije

Član KPD-a + rečenica zašto

Tajming:

8–9 min rasprava u grupi

3–4 min izrada mini-plakata

1–2 min priprema prezentera

Podrška voditelja (kretanje među grupama):

- Postavljaj pitanja:
- „Ko je najviše pogođen?
- Ko donosi odluke?
- Šta je prvi mali korak?“
- Ohrabri konkretna rješenja (npr. „kome se obratiti“, „kako zaustaviti šalu“).
- Ako zastanu, ponudi “promotere”: upotrijebi ja-poruke; potraži odraslu podršku; zapiši dogovor; zamoli za pravila u grupnom chatu.

Kartice sa situacijama (primjeri – isprintaj i izreži):

Učenik s invaliditetom ne može doći do kabineta na spratu; čas počinje bez njega.

Nastavnik uvijek daje najteže zadatke jednom učeniku „jer je Rom“.

Na online času neko mijenja nadimke drugima i vrijeđa ih.

U razredu se traži da „muslimani/katolici/pravoslavci“ sede zajedno.

Učenici izbjegavaju novog vršnjaka jer slabo govori jezik.

Učeniku s disleksijom se oduzima vrijeme na testu „pravila su ista za sve“.

Trener stalno klupu „čuva“ za dječake, djevojčice rijetko igraju.

Djevojčicu ismijavaju zbog naočala i aparatića.

U WhatsApp/Viber grupi dijeli se meme o učeniku s govornom manom.

Učenika/icu ne pozivaju u tim jer „nije iz našeg mjesta“.

Djeci iz siromašnije porodice se otvoreno govori da „kvare ekskurziju“.

Diskusija: (5 min)

Cilj: razmjena zaključaka; učenje jednih od drugih; povezivanje sa KPD-om.

„Molim prezentera da ukratko kaže: da li je diskriminacija, zašto, i 1–2 prijedloga reakcije.“

Nakon svake grupe pitaj: „Koji član KPD-a se ovdje vidi?“

Na flipchartu pravi mapu rješenja: stupci = škola / zajednica / online; lijepljenje ceduljica s prijedlozima.

Dodatna pitanja:

„Ko bi mogao biti saveznik u ovoj situaciji?“

„Šta bi bio najmanji korak koji možeš uraditi već ove sedmice?“

„Kako bi zvučala ‘ja-poruka’ upućena vršnjaku koji pravi šalu?“

Sigurnost: Ako se pojavi lična priča, zahvalite na hrabrosti, ponudite pauzu i pratnju; ne ulazite u detalje pred svima – dogovorite individualni razgovor nakon radionice i po potrebi uključite školskog pedagoga.

Zaključak i refleksija (5 min)

Facilitator kaže:

“Danas smo naučili šta znači nediskriminacija i zašto je važna. Razumjeli smo razliku između stereotipa, predrasuda, diskriminacije i inkluzije. Vidjeli smo da Konvencija o pravima djeteta (**član 2**) jasno kaže da svako dijete ima ista prava, bez obzira na porijeklo, jezik, vjeru, izgled ili bilo koju drugu razliku. Također, (**član 12**) naglašava da svako dijete ima pravo da izrazi svoje mišljenje i da ga drugi saslušaju. Naša odgovornost je da prepoznamo nepravdu, da reagujemo i da zajedno gradimo školu i zajednicu u kojoj se svi osjećaju prihvaćeno i ravnopravno.”

Zahvala i poruka za kraj:

Hvala vam na učešću i otvorenosti. Zapamtite, svi smo različiti, ali svi jednaki. Naša snaga je u raznolikosti, a naša odgovornost je da je poštujemo i čuvamo.

Radionica 3: Tvoj glas je važan

Opis radionice

Ova radionica je osmišljena za srednjoškolce kako bi na praktičan i kreativan način shvatili značaj izražavanja vlastitog mišljenja i učešća u donošenju odluka. Djeca i mladi često imaju ideje i prijedloge, ali ih ne iznose jer misle da njihov glas nije dovoljno važan ili da odrasli neće obratiti pažnju. Kroz igru, diskusiju i zajednički rad, učesnici će uvidjeti da njihov glas ima vrijednost i da može donijeti promjene u školi i zajednici.

Fokus je na četiri važna člana KPD-a:

Član 12 – Pravo da se bude saslušan: Svako dijete ima pravo da izrazi mišljenje o stvarima koje ga se tiču, a odrasli su dužni da to uzmu u obzir.

Član 13 – Sloboda izražavanja: Djeca imaju pravo slobodno tražiti, primati i širiti informacije i ideje.

Član 15 – Sloboda udruživanja i mirnog okupljanja: Djeca i mladi imaju pravo da se organizuju i zajednički djeluju.

Član 29 – Obrazovanje za aktivno građanstvo: Obrazovanje treba pripremiti djecu za aktivno i odgovorno učešće u društvu.

Šta će učesnici naučiti?

Mladi često misle da odrasli ne uvažavaju njihovo mišljenje i zato se povlače.

- Važno je da shvate da njihovo mišljenje ima vrijednost i da ga mogu reći
- Pomaže im da razviju vještine dijaloga, argumentovanja i saradnje.
- Podstiče ih da uče kako male ideje mogu postati velike promjene u školi ili zajednici.
- Uči ih da je aktivno učešće u odlukama njihovo pravo, ali i odgovornost.

Zašto je važna ova radionica?

- Prepoznati i razumjeti pravo na izražavanje mišljenja i njegovo uvažavanje (član 12).
- Razvijati vještine konstruktivnog izražavanja i argumentovanja stavova (član 13).
- Shvatiti važnost zajedničkog djelovanja i dogovora kroz grupni rad (član 15).
- Razumjeti da obrazovanje nije samo učenje iz knjiga, nego i priprema za aktivno građanstvo (član 29).
- Osmisliti ideje i male akcije koje mogu donijeti promjenu u školi i zajednici.

Koraci za izvođenje radionice

- Trajanje: 45 minuta
- Ciljna grupa: srednjoškolci do 18 godina

Uvod (5 min)

- Pozdrav i predstavljanje radionice – Pozdraviti učesnike i zahvaliti na dolasku. Objasniti da je fokus radionice na pravu da se izrazi mišljenje i aktivno učestvuje u donošenju odluka.
- Pitanje za uvod: „Na koji način trenutno učestvujete u odlukama u školi ili kod kuće?“
- Kontekst – Objasniti da je ova radionica dio projekta mreSVUBiH-a i UNICEF-a, koji kroz saradnju sa srednjoškolcima širom BiH promoviše dječija prava.
- Pravila rada – dogovoriti: poštujemo jedni druge, slušamo bez prekidanja, svaka ideja vrijedi, svi imaju pravo na mišljenje. (vidi str. 22)

Glavni dio radionice:

Aktivnost 1: Krug ideja (10 min)

Uputstvo: Svaki učesnik predlaže ideju kako poboljšati školu ili zajednicu.

Facilitatorska napomena: Niko ne prekida drugoga i svaka ideja se uvažava.

Organizacija:

Male grupe – ideje se dijele u krugu.

Velike grupe – rad u manjim timovima, pa zajednička prezentacija.

Povezano pravo: Član 15 – sloboda udruživanja i mirnog okupljanja.

Aktivnost 2: Glasamo! (15 min)

Uputstvo: Grupe razvijaju i predstavljaju ideje, a zatim svi glasaju za onu koju smatraju najboljom.

Metoda: Svaki učesnik dobija naljepnicu ili ceduljicu i stavlja je pored ideje koju podržava.

Kontekstualna prilagodba:

Ruralna sredina – zajednički prostori, sportski tereni, priroda.

Urbana sredina – javni prostor, kulturni događaji, sigurnost u saobraćaju.

Povezano pravo: Član 29 – obrazovanje za aktivno građanstvo.

Diskusija: (7 min)

Pitanje: “Kako se osjećate kada vaš glas utiče na odluku?”

Kreativna vježba (opcionalno):

Na papirić napiši poruku “Moja ideja za promjenu”

Nacrtaj plakat ili smibol svoje ideje.

Povezano pravo: Član 13- sloboda izražavanja

Zaključak i refleksija- (5 min)

- **Sažetak ključnih poruka:**

Danas smo naučili da svako dijete ima pravo da bude saslušano (član 12), da slobodno izrazi svoje mišljenje (član 13), da se udružuje i zajednički djeluje (član 15), te da obrazovanje treba da nas pripremi da budemo aktivni građani (član 29).

- **Mini-zadatak:** Svaki učesnik zapisuje jedan konkretan način kako će naredne sedmice aktivnije učestvovati (npr. predložiti ideju razredniku, pitati za mišljenje, uključiti se u školsku sekciju).
- **Zahvala:** Zahvaliti učesnicima i podsjetiti:

„Vaš glas je važan – samo ako ga koristite, on može donijeti promjenu.“

Radionica 4: Sigurni online

Opis radionice

Radionica „**Sigurni online**“ osmišljena je da djeci i mladima približi digitalna prava i odgovornosti, te ih nauči kako se sigurno i odgovorno ponašati u online prostoru. Učesnici kroz praktične zadatke, diskusiju i kviz prepoznaju najčešće rizike (lažni profili, cyber nasilje, dijeljenje ličnih podataka, sumnjivi linkovi) i razvijaju vještine zaštite privatnosti. Cilj je da učesnici ne samo nauče kako da se zaštite, već i da postanu promotori digitalne sigurnosti među svojim vršnjacima.

Zašto je ova radionica važna?

Djeca i mladi danas provode sve više vremena online, ali često nisu dovoljno svjesni rizika i posljedica svojih digitalnih aktivnosti. Nezaštićeni profili, loše lozinke, prihvatanje nepoznatih osoba ili dijeljenje privatnih informacija mogu dovesti do ozbiljnih posljedica. Ova radionica je važna jer jača kritičko razmišljanje, potiče odgovorno ponašanje i razvija kulturu digitalne sigurnosti u zajednici.

Šta će učesnici naučiti?

Razumjeti svoja **digitalna prava** i obaveze.

Prepoznati **rizike i prijetnje** u online okruženju.

Razviti vještine **sigurnog i odgovornog korištenja interneta** i društvenih mreža.

Naučiti kako zaštititi **privatnost** i kontrolisati dijeljenje informacija.

Osvijestiti ulogu koju imaju u **promociji digitalne sigurnosti** među vršnjacima.

Povezani članci KPD-a

- **Član 13** – Sloboda izražavanja uz odgovornost.
- **Član 17** – Pristup informacijama i zaštita od štetnih sadržaja.
- **Član 29** – Obrazovanje za odgovorno korištenje tehnologije.
- **Član 42** – Obaveza države da djecu upozna s njihovim pravima.

Opis radionice

- Trajanje: 45 minuta
- Ciljna grupa: srednjoškolci do 18 godina

Uvod (3–5 min)

- **Aktivnost:** Pozdraviti grupu, predstaviti temu digitalne sigurnosti.
- **Pitanje za uvod:** „Koja je najvažnija stvar koju radite da biste ostali sigurni online?“
- **Prilagodba:**
 - Mlađi – fokus na jednostavne primjere (vrijeđanje, dijeljenje slika).
 - Stariji – privatnost podataka, digitalni identitet, cyber zakonodavstvo.

Povezano pravo: Član 16 – pravo na privatnost.

Glavni dio radionice: (15 min)

Aktivnost: Učesnici u grupama analiziraju kartice sa online situacijama (npr. nepristojna poruka, sumnjiv link, dijeljenje ličnih podataka).

5 konkretnih primjera kartica sa online situacijama koje možeš koristiti:

- **Nepristojna poruka**

Dobio/la si poruku na Instagramu od nepoznate osobe koja te vrijeđa.

Šta bi uradio/la?

- **Sumnjiv link**

Prijatelj ti je poslao link sa porukom: "Klikni ovdje i osvoji besplatni telefon!"

Da li klikneš? Kako provjeravaš da li je link siguran?

- **Dijeljenje ličnih podataka**

Igraš igricu i neko te pita za tvoje ime, prezime i adresu da bi ti poslao "poklon".

Da li daješ podatke? Kako odgovaraš?

- **Lažni profil**

Pronašao/la si profil na Facebooku ili TikToku koji koristi tvoje slike, ali nije tvoj nalog.

Šta možeš uraditi? Kome se obratiti?

- **Javna Wi-Fi mreža**

U školi ili kafiću se spajaš na besplatan Wi-Fi i aplikacija traži tvoju lozinku za e-mail.

Da li unosiš podatke? Koji su rizici?

Napomena: Potaknuti učesnike da dodaju vlastite primjere (bez otkrivanja podataka)

Prilogodba: Ruralna sredina – naglasak na sigurnost na društvenim mrežama koje se lokalno koriste. Urbana sredina – javni Wi-Fi, phishing, digitalni identitet.

Povezano pravo: Član 17 – zaštita od štetnih sadržaja.

Mini-kviz (10 min)

1. Šta je najvažnije za sigurnu lozinku?
- a) Ime i datum rođenja
 - b) **Kombinacija slova, brojeva i znakova** ✓
 - c) Ista lozinka za sve naloge
2. Šta NIKADA ne trebaš dijeliti javno na internetu?
- a) Omiljeni film
 - b) **Broj telefona i adresu** ✓
 - c) Slike iz prirode
3. Ako dobiješ prijeteću ili uvredljivu poruku online, šta je najbolja reakcija?
- a) Ignorirati i ništa ne uraditi
 - b) Poslati istu takvu poruku nazad
 - c) **Sačuvati poruku i prijaviti odrasloj osobi** ✓
4. Ko ima pravo pristupa tvojim privatnim porukama na mrežama?
- a) Svako ko te do da za prijatelja
 - b) **Samo ti (osim ako ih sam/a podijeliš)** ✓
 - c) Bilo ko sa interneta
5. Kako prepoznati lažni profil?
- a) Ima jako puno slika i objava
 - b) **Nema puno prijatelja, slike izgledaju ukradene, čudna komunikacija** ✓
 - c) Piše da živi u istom gradu
6. Koji je siguran način korištenja javnog Wi-Fi-a?
- a) Ulogovati se na bankovni račun preko njega
 - b) **Pregledati stranice i izbjegavati unos lozinki** ✓
 - c) Dijeliti lozinku s drugima
7. Šta znači "digitalni trag"?
- a) **Sve što objaviš, lajkuješ ili podijeliš na internetu** ✓
 - b) Samo fotografije koje postaviš
 - c) Nalog na društvenim mrežama
8. Koja je ispravna reakcija ako ti neko pošalje sumnjiv link?
- a) Kliknuti da provjeriš šta je
 - b) Proslijediti prijateljima
 - c) **Ne otvarati i obavijestiti osobu da joj je nalog možda hakovan** ✓
9. Da li imaš pravo obrisati svoje podatke ili fotografije sa platforme koju koristiš?
- a) Ne, jednom online – zauvijek online
 - b) **Da, imaš pravo na brisanje i kontrolu svojih podataka** ✓
 - c) Samo ako platiš aplikaciji
10. Šta je cyberbullying (cyber nasilje)?
- a) Zabavna online šala
 - b) **Vrijeđanje ili prijetnje preko interneta** ✓
 - c) Natjecanje u video igrici

Diskusija(5–7 min)

- **Aktivnost:** Diskusija i kreativni zadaci:
- **Verbalno:** „Šta ćete promijeniti u svom online ponašanju?“
- **Pisano:** Check-list „3 koraka za moju online sigurnost“.
- **Kreativno:** Nacrtati svoj „sigurni online profil“.

Povezano pravo: Član 13 – sloboda izražavanja uz odgovornost.

Radionica 5: Naša zajednica, naša prava

Opis radionice

- Radionica „**Naša zajednica, naša prava**“ osmišljena je kako bi djeca i mladi kroz interaktivne aktivnosti (mapiranje zajednice, raspravu i grupni rad) otkrili koja mjesta, resursi i ljudi su im važni u zajednici, koje probleme primjećuju i kako mogu doprinijeti njihovom rješavanju. Učesnici će imati priliku da kreativno izraze svoje mišljenje, osjete pripadnost zajednici i razviju ideje za male, ali značajne promjene.

Zašto je ova radionica važna?

Ova radionica je važna jer:

- pomaže djeci da razumiju da njihova mišljenja i prijedlozi vrijede i mogu utjecati na zajednicu,
- razvija osjećaj aktivnog građanstva i odgovornosti,
- podstiče solidarnost i timski rad,
- povezuje školu, porodicu i lokalnu zajednicu,
- daje djeci prostor da kritički razmišljaju i predlažu realna rješenja.

Šta će učesnici naučiti?

- kako prepoznati resurse i probleme u svojoj zajednici,
- koje su njihove uloge i prava u donošenju odluka,
- da male akcije (poput čuvanja okoliša ili organizovanja zajedničkih aktivnosti) mogu dovesti do pozitivnih promjena,
- kako sarađivati sa vršnjacima i odraslima radi zajedničkog cilja, važnost izražavanja vlastitog mišljenja i aktivnog učešća.

Povezani članci Konvencije o pravima djeteta (KPD)

- **Član 12** – pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje i da se ono uvaži.
- **Član 15** – pravo na slobodu okupljanja i udruživanja.
- **Član 29** – obrazovanje treba razvijati aktivno građanstvo i poštovanje ljudskih prava.
- **Član 31** – pravo na igru, odmor i kulturno učestvovanje.
- **Član 4** – obaveza države i zajednice da ostvaruju i štite dječija prava.

Opis radionice

- Trajanje: 45 minuta
- Ciljna grupa: srednjoškolci do 18 godina

Uvod (5 min)

- Voditelj pozdravlja učesnike i kratko objašnjava temu radionice.
- Pitanje za početak: „Koje mjesto u zajednici vam je najdraže i zašto?“
- Svaki učesnik napiše odgovor na mali papirić i zalijepi na hamer – nastaje „Mapa srca zajednice“.

Ledolomac – Linija stavova (10 min)

U slučaju da držite radionicu sa učesnicima koji se ne poznaju, možete koristiti “Ledolomac” kako bi se učesnici bolje upoznali.

- **Uputstvo:**
- Nacrtajte zamišljenu liniju u prostoriji – jedan kraj znači „saglasan sam“, a drugi kraj „nisam saglasan“.
- Pročitaj nekoliko izjava, npr.:
- „Sva djeca u školi imaju jednaka prava.“
- „Učenici trebaju učestvovati u donošenju pravila škole.“
- „Djeca mogu slobodno reći šta misle, bez straha.“
- „Nasilje je ponekad opravdano.“
- Nakon svake izjave pitaj nekoliko učesnika: „Zašto ste stali baš ovdje?“

NISAM SAGLASAN

SAGLASAN SAM

Glavni dio radionice: (15 min)

- Mapiranje zajednice
- Učesnici se podijele u manje grupe.
- Svaka grupa dobija hamer i flomastere.
- **Zadatak:** nacrtati mapu svoje zajednice (škola, park, igralište, biblioteka, ulica, trgovine...).
- **Nakon crtanja, koriste naljepnice u boji:**
- ● mjesto koje vole,
- ● mjesto koje nedostaje ili žele popraviti,
- ● mjesto gdje žele više učestvovati.

Diskusija – (10 min)

- Svaka grupa izabere jedno mjesto ili problem sa svoje mape.
- Diskutiraju: Zašto je to važno? Koje posljedice ima?
- Dobijaju kartice sa akterima (škola, općina, roditelji, NVO, mediji, sportski klub, prijatelji).
- Zadatak: odabrati dva aktera koji bi mogli pomoći u rješavanju problema i objasniti kako.

Zatvaranje i Refleksija- (7 min)

- Krug: svako dobija „mikrofon“ (flomaster) i kratko kaže:
- „Šta sam danas naučio i šta želim promijeniti u svojoj zajednici?“
- Facilitator povezuje izjave s dječijim pravima (posebno čl. 12 i 15 KPD).

7. KATALOG RADIONICA

Dragi čitaocē, kao vršnjački edukator važno je da znaš da briga o sebi i drugima ne znači samo dijeljenje znanja i vođenje radionica, već i prepoznavanje trenutaka kada je potrebna dodatna podrška. Ponekad se tvoji vršnjaci mogu suočiti sa situacijama koje su teške i za koje nije dovoljno da ih samo saslušáš. Tada je ključno znati kome se možeš obratiti za stručnu pomoć.

U nastavku se nalazi spisak važnih brojeva u Bosni i Hercegovini. Ovi brojevi ti mogu pomoći da se obratiš policiji, centru za mentalno zdravlje ili SOS linijama koje pružaju podršku djeci i mladima. Zapamti da nisi sam u ovom procesu i da postoje ljudi i institucije čiji je zadatak da pruže pomoć i zaštitu. Tvoja uloga je da prepoznaš potrebu i pomogneš da tvoj vršnjak dođe do pravih osoba.

Lokacija	CMZ	SOS linija - Plavi telefon
KS	033/292-500	080/ 050 305
ZDK	032/444-411	080/ 050 305
SBK	030/511-629	080/ 050 305
BPK	033/537-783	080/ 050 305
USK	037/316-773	080/ 050 305
TK	035/266-574	080/ 050 305
HNK	036/335-585	080/ 050 305
HBŽ	034/202-084	080/ 050 305
ZHŽ	039/852-216	080/ 050 305
PŽ	031/716-480	080/ 050 305

Lokacija	CMZ	SOS linija - Plavi telefon
Brčko distrikt	049/217-328	080/ 050 305
Bijeljinska regija	055/415-260	080/ 050 305
Dobojska regija	053/490-327	080/ 050 305
Banjalučka regija	051/230-240	080/ 050 305
Prijedorska regija	052/233-526	080/ 050 305
Trebinjska regija	059/240-677	080/ 050 305

Policija: 122;

Hitna služba: 124;

Vatrogasna služba: 123;

Gender centar RS - broj: 1264

Gender centar FBiH- broj: 1265

9. LITERATURA

1. UNICEF. (2025). Situaciona analiza o stanju djece i adolescenata u Bosni i Hercegovini. UNICEF Bosna i Hercegovina.
2. Kelava, V. (2014). Lideri u školi – lideri u budućnosti: Priručnik za vršnjačke edukatore Mreže savjeta/vijeća učenika u BiH - Banja Luka
3. G.L. protiv Italije, (2020). Prijavta broj 59751/15. Evropski sud za ljudska prava.
4. Vijeće Evrope. (2012). Kompas: Priručnik za obrazovanje mladih o ljudskim pravima.

